

مزایا، ملاحظات و راهکارها تأمین امنیت گذرگاه تبادل اطلاعات دولت جمهوری اسلامی ایران

رضا یوسفی زنوز *

سید سجاد نجفی اصفهانی **

ابراهیم کولیوند ***

چکیده

بستر سازی و توسعه دولت الکترونیک در عین حال که می تواند موجب بهبود امنیت کشور و مبارزه با فساد باشد، از سوی دیگر می تواند خود بستری برای جرائم و فسادهای جدید و حتی تسهیل کننده فسادهای قبل باشد. این پژوهش با هدف شناسایی و اولویت بندی الزامات امنیتی درگاه تبادل اطلاعات دولت (GSB) به عنوان یکی از الگوهای دولت الکترونیک انجام شد. در این راستا پس از بررسی کتابخانه ای، مصاحبه های اختصاصی با دستگاه های ذی ربط انجام شد و سپس با تحلیل محتوای مصاحبه ها و دیگر منابع موجود، نیازمندی های امنیتی بازیگران امنیت فناوری اطلاعات کشور راجع به این درگاه، پالایش شد. در این مرحله و بر اساس پرسشنامه تحقیق، سه دسته نیازمندی راهبردی، فنی و تأثیر روی امنیت ملی، شناسایی شد. نیازمندی های راهبردی مواردی مثل تشکیل کمیته امنیت GSB، تنظیم لوایح و قوانین مورد نیاز و نظارت بر اجرای صحیح الزامات امنیتی شناسایی هستند. در مرحله بعد، به وسیله مدل کانو و ابزار QFD نیازمندی ها تحلیل و اولویت بندی شده و همچنین ارتباط بین نیازمندی ها و الزامات امنیتی مشخص شد. نتایج این پژوهش نشان داد که روش GSB در مقایسه با روش های P2P و روش تبادل اطلاعات کاغذی، در تمامی نیازمندی های امنیتی به جز وجود «سند الزامات امنیتی» ارجحیت دارد.

کلید واژگان: درگاه تبادل اطلاعات دولت، دولت الکترونیک، امنیت اطلاعات، مدل کانو، گسترش عملکرد کیفیت (QFD).

* عضو هیئت علمی، گروه مدیریت عملیات و فناوری اطلاعات، دانشکده مدیریت، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

** کارشناسی ارشد، مدیریت استراتژیک، دانشکده مدیریت، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

*** عضو هیئت علمی، گروه مهندسی فناوری اطلاعات، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

مقدمه

فساد، عبارت است از «سوءاستفاده از اختیارات دولتی برای منافع شخصی یا گروهی» که اثرات منفی بر رشد تولید ناخالص داخلی، نرخ بیکاری و اعتبار کشور داشته و باعث کاهش میزان سرمایه گذاری خارجی می شود (هادوی نژاد و جاوید، ۱۳۹۳). مبارزه با فساد، بسیار پیچیده و دشوار است. یکی از راه حل های ممکن برای کاهش فساد، پیاده سازی دولت الکترونیک است؛ که این امر نیز با کاهش تعامل میان ادارات و مردم میسر می شود (تراکووا و لینهارتورا، ۲۰۱۲). ورود به عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات، چالش های فراوانی را فرا روی جوامع بشری گسترده است (قناد، ۱۳۹۱) که لازم است متناسب با این چالش ها، ملاحظات امنیتی جدیدی را در نظر داشته و به کار گرفت (شهبازی نیا و عبداللهی، ۱۳۸۸). در کنار فواید بسیاری که مکانیزه شدن فرایندها در عصر ارتباطات به وجود آورده است، این پدیده همچون هر پدیده دیگری موجبات سوءاستفاده برخی را نیز فراهم نموده است (گرایلی، ۱۳۸۹). این موضوع در پژوهش های دیگری همچون (موسی و همکاران، ۲۰۱۲؛ الکسوپولوس و همکاران، ۲۰۰۷) نیز بررسی شده است. با وجود اهمیتی که اشتراک گذاری اطلاعات دولت-دولت در عملیات دولت دارد، هنوز این موضوع به صورت چالشی برای متخصصان فناوری اطلاعات در سراسر جهان وجود دارد (فان و همکاران، ۲۰۱۴).

بر اساس بند «ب» ماده ۴۶ قانون برنامه پنجم توسعه بند و «ث» ماده ۶۷ قانون برنامه ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران، مرکز ملی تبادل اطلاعات باید برای به اشتراک گذاری خدمات الکترونیکی بین دستگاهی در بستر شبکه ملی اطلاعات ایجاد شود و کلیه دستگاه های اجرایی کشور موظف اند امکان تبادل الکترونیکی اطلاعات و پاسخگویی الکترونیکی به استعلام ها را طبق این قانون به صورت رایگان فراهم کنند.

1. Knezackova & Linhartora
2. Musa et al.
3. Alexopoulos et al.
4. Government to Government (G2G)
5. Fan et al.

اما با ورود به این عرصه جدید، همان‌طور که ایران زاده و داودی (۱۳۹۱) نشان داده‌اند، فساد از بین نمی‌رود بلکه تغییر ماهیت داده و همچنان وجود دارد؛ بنابراین، باید ملاحظات امنیتی متناسب با چالش‌های جدیدی که پیرامون جعل اسناد با تعریف جدید خودش در این عرصه جدید به وجود می‌آید نیز مورد توجه و پیش‌بینی قرار گیرد. با توجه به موارد پیش گفته، در این پژوهش قصد داریم تا مزایا، الزامات امنیتی و راهکارهای تأمین امنیت در گاه خدمات دولت یا GSB^۱ را مورد بررسی قرار دهیم. همچنین لازم به ذکر است که چارچوب مفهومی که برای پیشبرد این پژوهش در نظر گرفته شده است، دیدگاه مشتری محور گسترش عملکرد کیفیت^۲ است.

مروری بر مبانی نظری پژوهش دولت الکترونیک و الگوهای آن

دولت الکترونیک مفهومی عام است و شامل این موارد است: G2C یا تعامل میان دولت و شهروندان، G2G یا تعامل میان سازمان‌های دولتی، G2B یا تعامل میان سازمان‌های دولتی و کسب و کارها، G2E یا تعامل میان دولت و کارمندان دولت (فرهادی نژاد، ۱۳۸۵). این پژوهش بر روی الگوی دولت-دولت و شکل خاص آن یعنی درگاه تبادل اطلاعات دولت و ویژگی‌های امنیتی آن متمرکز شده است.

امنیت اطلاعات

استاندارد مدیریت امنیت اطلاعات

استاندارد ملی ISIRI-ISO/IEC 27001 که برای ایجاد، پیاده‌سازی، اجرا، پایش، بازنگری و نگهداری و بهبود سیستم مدیریت امنیت اطلاعات سازمان‌ها به وجود آمد، دیدگاه فرآیندی دارد. این استاندارد ملی، بر اساس استاندارد بین‌المللی ISO/IEC 27001:2005 تدوین شده است و معادل آن به زبان فارسی است. صرف نظر از روشی که این استاندارد ملی برای مدیریت

-
1. Government Service Bus
 2. Quality Function Deployment

امنیت اطلاعات سازمان در پیش گرفته است، یک سری الزامات یا ملاحظات امنیتی از پیوست الف این استاندارد با عنوان «اهداف کنترلی و کنترل‌ها» احصاء شده است. تحلیل این ملاحظات توسط خبرگان بعد الزامات یا HOW را در ماتریس خانه‌های کیفیت می‌سازند.

طرح امن سازی افتا

بر اساس ماده ۲۳۱ قانون پنجم توسعه به منظور ارتقاء سطح حفاظت از اطلاعات رایانه‌ای و امنیت فناوری‌ها و اجرای سند امنیت فضای تبادل اطلاعات، کلیه دستگاه‌های دارای زیرساخت‌های حیاتی موظف‌اند در چارچوب سند امنیت فضای تبادل اطلاعات (افتا) امنیت فضای تبادل اطلاعات خود را ارتقاء بخشند و نسبت به اجرای دستورالعمل‌های و استانداردهای افتا اقدام نمایند. یکی از مأموریت‌های راهبردی این مرکز، تدوین طرح ایمن‌سازی زیرساخت‌های حیاتی و نظارت بر اجرای این طرح است. این طرح از بخش‌های مختلفی تشکیل شده است که راهنمای سازمان‌ها در قبال حملات سایبرنتیکی است. در ادامه به مرور تحقیقات پیشین پرداخته می‌شود.

پیشینه پژوهش

بهشتی نیا و وزیری (۱۳۹۴) در پژوهش خود به مدل‌سازی فرآیند ارائه خدمات توسط پلیس، با استفاده از روش‌های QFD و تحلیل سلسله مراتبی و مسئله کوله‌پشتی با رویکرد فازی پرداختند. در این پژوهش، ابتدا انتظارات مشتریان از خدمات پلیس شناسایی شده و پس از تعیین میزان اهمیت آن‌ها با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی فازی گروهی، این انتظارات سطرهای خانه کیفیت را تشکیل دادند. فرآیندهای اصلی پلیس نیز به عنوان الزامات فنی در ستون‌های خانه کیفیت جایگذاری شده و سپس بر اساس مدل کوله‌پشتی، اولویت‌بندی اقدامات اجرایی به منظور افزایش کیفیت خدمات پلیس ارائه شد. درور و همکاران (۲۰۱۴) از ابزار QFD برای طراحی ویژگی‌های امنیتی در ارتباط با حملات تروریستی و مجرمانه به سازمان‌ها مخصوصاً

هتل‌ها بهره گرفتند. یوسفی زنوز (۱۳۹۴) در پژوهش خود با عنوان «ارائه مدلی جهت اولویت‌بندی ریسک‌های امنیت اطلاعات سازمانی با استفاده از تحلیل سلسله مراتبی فازی و شبکه بیزین در صنعت بانکداری» به اولویت‌بندی ریسک‌های امنیت اطلاعات سازمانی، به منظور ارائه راهکاری برای ارتقاء وضعیت امنیت اطلاعات سازمانی پرداخته است. در فرآیند ارزیابی ریسک، شدت اثر ریسک‌ها با استفاده از تحلیل سلسله مراتبی فازی و احتمال آن‌ها با استفاده از شبکه بیزین، محاسبه شده و سرانجام ریسک‌ها اولویت‌بندی شده‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که در سازمان مورد بررسی، ریسک عدم آگاهی و عدم ارائه آموزش‌های مناسب در حوزه امنیت اطلاعات، بالاترین اولویت و بیشترین نیاز به توجه را دارد. در این مقاله از ساختار استاندارد ISIRI-ISO/IEC 27001 به عنوان چارچوب اولیه برای شناسایی ریسک‌های امنیتی استفاده شده است.

اصغر نیا (۱۳۸۸) در پژوهش خود، روش‌های کنترل فساد اداری را مورد بررسی قرار داد و عنوان کرد که این روش‌ها عبارت‌اند از: کاهش تقاضا برای خدمات اداری، افزایش هزینه‌های ارائه خدمات فساد آمیز برای کارکنان فاسد و افزایش احتمال کشف و دستگیری عاملان فاسد. هادوی نژاد و جاوید (۱۳۹۳) در پژوهش خود به بررسی رابطه بین متغیر فناوری اطلاعات با فساد اداری که شامل فساد مالی، فساد رفتارهای اداری و فساد قانونی است، با حضور متغیر تعدیل‌گر وجدان کاری پرداختند. این پژوهش نشان داد که فناوری اطلاعات با فساد اداری و به دنبال آن با فساد مالی، رفتارهای اداری و فساد قانونی، رابطه منفی معناداری دارد.

دانایی‌فرد (۱۳۸۳) در پژوهش خود، به نقد یکی از دیدگاه‌های اندیشمندان دولتی برای مدیریت فساد به نام «دیدگاه زندان تمام دید» پرداخته است. بر اساس این دیدگاه، فناوری اطلاعات به مدیران این امکان را می‌دهد که همه فعالیت‌های پنهان و آشکار کارکنان خود را تحت نظر داشته و بدین ترتیب، فساد را پایش و نظارت کنند؛ اما در این پژوهش با ارائه چندین مثال به نقد دیدگاه فوق پرداخته و استنباط می‌شود که فناوری اطلاعات نه تنها اثر قابل توجهی بر مدیریت فساد ندارد، بلکه در برخی موارد خود فرصت‌های جدیدی را برای فساد ایجاد

می‌کند؛ بنابراین برای استفاده از فناوری اطلاعات به‌عنوان ابزاری برای مبارزه با فساد، باید به عوامل دیگری نیز توجه کرد.

در پژوهش ایران زاده و داودی (۱۳۹۱) که بر اساس پژوهش (دانایی‌فرد، ۱۳۸۳) انجام شده است دیدگاه مدیریت شیشه‌ای که بر اساس آن فناوری اطلاعات، کلید اصلی کنترل فساد تصور می‌شود مورد بررسی و نقد قرار گرفته شده است. در این پژوهش نتیجه گرفته شد که فساد اداری پدیده‌ای است که ریشه در اوضاع و احوال سیاسی، فرهنگی و اقتصادی دارد و استقرار دولت الکترونیک به‌تنهایی نمی‌تواند فساد اداری را در بخش دولتی حذف کند.

لگریان و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی، چالش‌ها و عوامل تأثیرگذار بر نحوه و میزان اشتراک‌گذاری اطلاعات میان سازمان‌های دولتی را بررسی کرده‌اند. یافته‌های پژوهش بیانگر تأثیر بالای رهبری سطح بالا، ارتباط و تعامل دوجانبه، سازگاری، حمایت مدیریت عالی، هزینه‌های مالی، فرآیند امنیت، مزایا و ریسک‌های مورد انتظار بر میزان اشتراک اطلاعات میان سازمان‌های دولتی است؛ اما قوانین و سیاست‌ها، اعتماد بین سازمانی و قابلیت‌های فناوری اطلاعات تأثیر معناداری بر میزان اشتراک اطلاعات میان سازمان‌های دولتی نداشته است.

متفکر آزاد و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهش خود، تأثیر دولت الکترونیکی بر فساد در بین ۳۴ کشور منتخب عضو سازمان کنفرانس اسلامی طی سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۱ را بررسی کردند. نتیجه این تحقیق نشان داد که تقویت دولت الکترونیکی، فساد اقتصادی موجود در کشورها را کاهش می‌دهد.

مهرگان و همکاران (۱۳۹۴) نیز که روی ۷۷ کشور با درآمد متوسط طی دوره زمانی بین ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۳ پژوهشی مشابه انجام داده‌اند، نشان دادند که با افزایش شاخص توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات و دو مؤلفه دسترسی و استفاده از آن، فساد اداری کاهش یافته است؛ اما مؤلفه توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات، اثر منفی روی سطح فساد اداری در کشورهای نمونه دارد. همچنین نتایج این تحقیق نشان می‌دهد، افزایش درآمد سرانه و دموکراسی، موجب کاهش فساد اداری می‌گردد.

بهبودی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «طراحی مدل ساختاری-تفسیری علل مؤثر بر فساد اداری دولت الکترونیک در ایران» نشان دادند که شاخص‌های ویژگی‌های ساختاری سیستم شامل عدم وجود دانش کافی، فقدان برنامه‌های اجرایی، عدم وجود حمایت‌های فنی و عدم بازخورد اطلاعات به تمام واحدها، به‌عنوان مهم‌ترین علل ایجاد فساد اداری در دولت الکترونیک محسوب می‌شوند.

پژوهش بیگدلی و همکاران^۱ (۲۰۱۳) به دنبال ایجاد یک چارچوب مفهومی از عوامل مؤثر بر اشتراک اطلاعات الکترونیکی در الگوی G2G بوده است. این پژوهش نشان داد که اشتراک اطلاعات الکترونیکی در سازمان‌های دولتی محلی متأثر از ترکیبی از عوامل محیطی، سازمانی، فرآیند کسب‌وکار و مسائل فنی و فناورانه است و این مورد نباید فقط از نظر فناورانه بررسی گردد.

در پژوهش کمال و همکاران^۲ (۲۰۱۲) عوامل مؤثر بر اشتراک اطلاعات میان ادارات در دولت الکترونیکی مورد بررسی قرار گرفته است. سه حوزه عواملی که در مقاله شناسایی شده‌اند عبارت‌اند از عوامل فردی، عوامل سازمانی و عوامل فناورانه هستند.

در پژوهش گیل گارسیا و سایوگو^۳ (۲۰۱۶) برخی عوامل مهم موفقیت طرح‌های همکاری‌های بین سازمانی و اشتراک اطلاعات از طریق تحلیل تجربی شناسایی و آزمون شد. نتایج نشان داد دو عامل زیرساخت فنی و مدیران پروژه به‌عنوان دو عامل مهم پیش‌بینی‌کننده موفقیت در طرح‌های اشتراک‌گذاری اطلاعات بین سازمانی هستند.

پژوهش اکبولوت و همکاران^۴ (۲۰۰۹) به دنبال فهم عوامل مؤثر بر اشتراک اطلاعات الکترونیکی سازمان‌های محلی بوده است. نتایج این پژوهش نشان داد مجموعه‌ای از عوامل فناورانه، درون‌سازمانی و محیطی است که باعث ترفیع یا منع اشتراک اطلاعات الکترونیکی توسط سازمان‌های محلی می‌شود.

-
1. Bigdeli et al.
 2. Kamal et al.
 3. Gil-Garcia & Sayogo
 4. Akbulut et al.

در مقاله پاتیل و پاتیل^۱ (۲۰۰۸) به فساد یقه سفیدها و چگونگی مقابله و کنترل این فسادها به کمک دولت الکترونیک پرداخته شده است. محققین این پژوهش معتقدند دولت الکترونیک با دموکراتیک کردن اطلاعات، مؤثر ساختن طرح‌های دولتی و ایجاد شفافیت به کنترل این فسادها کمک می‌کند. این مقاله یک مقاله کیفی بوده است که در ابتدا با بررسی کتابخانه‌ای، به جرائم یقه سفیدها در حوزه‌های مختلف و در تخصص‌های مختلف در کشور هند اشاره می‌کند. در بخش بعدی، عوامل محرک یا انگیزاننده یقه سفیدها برای انجام جرم و فساد را دسته‌بندی می‌کند و نهایتاً نقش دولت الکترونیک را در کاهش و کنترل جرم یقه سفیدها تبیین می‌کند که شامل این موارد است: دولت الکترونیک با توجه به دسترسی به پایگاه داده‌های مختلف و تجارب بین آن‌ها، به‌مثابه یک مرکز تصمیم‌گیری مؤثر و قابل‌اعتماد و مرکزی برای کشف فسادها با ابزار است و دولت الکترونیک می‌تواند به نظارت و مانیتورینگ بهتر پروژه‌ها و قراردادهای برای به حداقل رساندن هزینه و زمان و اجرای مؤثر آن‌ها کمک کند.

در پژوهش میستری و جلال^۲ (۲۰۱۲)، رابطه بین دولت الکترونیک و فساد در کشورهای در حال توسعه و توسعه‌نیافته بررسی شده است. نتایج این پژوهش نشان داد با استفاده از دولت الکترونیک، فساد کاهش می‌یابد. همچنین نتایج نشان داد که تأثیر دولت الکترونیک در کشورهای در حال توسعه برای یک دوره زمانی هفت‌ساله ۲۰۰۳-۲۰۱۰ بیشتر از کشورهای توسعه‌یافته است.

در مطالعات (ماچووا و همکاران^۳؛ ۲۰۱۸؛ ازبانی و آسوغوا^۴؛ ۲۰۱۸؛ نزاکووا و لینهارتورا^۵؛ ۲۰۱۲؛ سوکیم و همکاران^۶؛ ۲۰۱۵؛ لوبو و لازار^۷؛ ۲۰۱۵) تأثیر دولت الکترونیک روی فساد یا رابطه این دو در زمینه‌ها و حوزه‌های مختلف بررسی شده است.

-
1. Patil & Patil.
 2. Mistry & Jalal
 3. Machova et al.
 4. Ezeani & Asogwa
 5. Knezackova & Linhartora
 6. Sokim et al.
 7. Lupu & Lazar

با بررسی مقالات فوق می‌توان استنباط کرد که هرچند دولت الکترونیکی با ایجاد شفافیت در فرایندها بالقوه می‌تواند کمک شایانی به امر کاهش فساد اداری داشته باشد اما باید در نظر داشت که پیاده‌سازی و اجرای آن به تنهایی تضمین‌کننده کاهش فساد نیست بلکه فساد تغییر ماهیت داده و دولت الکترونیکی می‌تواند خود زمینه‌ساز ظهور و بروز انواع دیگری از فساد، جرائم و کلاهبرداری باشد.

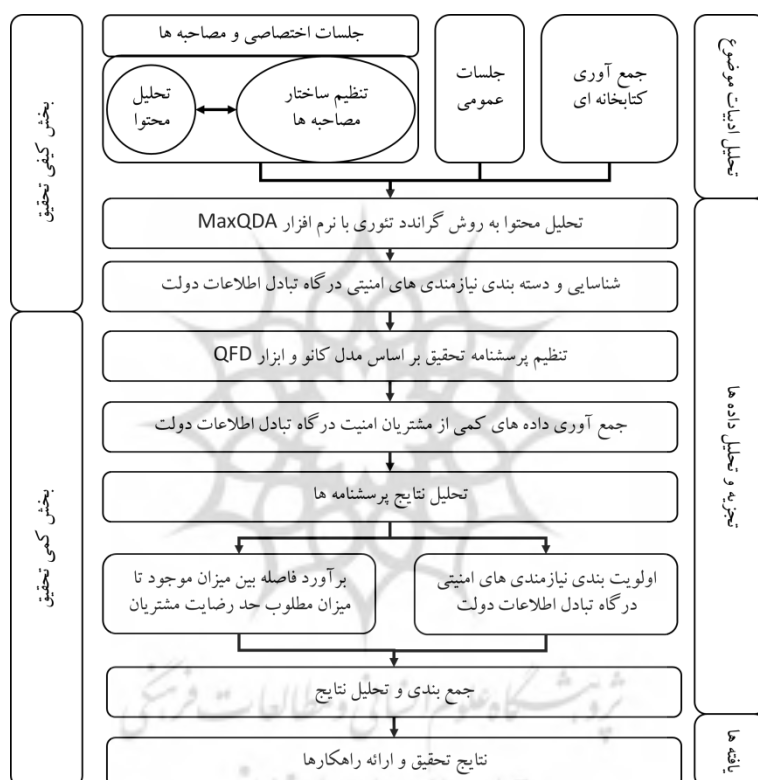
نوآوری پژوهش

اکثر مقالات و کارهای پژوهشی در این حوزه (ایران زاده و داودی، ۱۳۹۱، لگزیان و همکاران، ۱۳۹۲؛ محسنی، ۱۳۹۲؛ مهرگان و همکاران، ۱۳۹۴؛ متفکر آزاد و همکاران، ۱۳۹۲؛ هادوی نژاد و جاوید، ۱۳۹۳؛ اصغر نیا، ۱۳۸۸؛ موسی و همکاران، ۲۰۱۲؛ اکبولوت و همکاران، ۲۰۰۹؛ پاتیل و پاتیل، ۲۰۰۸؛ نزاکووا و لینهارتورا، ۲۰۱۲) معطوف به دولت الکترونیک به طور عام و پرداختن به شاخص‌های بالادستی و بررسی تأثیر و رابطه دولت الکترونیک روی فساد یا کلاهبرداری بوده است. نیازهای امنیتی در حوزه دولت الکترونیک و مخصوصاً GSB مورد بررسی قرار نگرفته است. اکثر پژوهش‌های پیشین به بررسی شاخص‌های منتشر شده از سوی دولت‌ها بسنده کرده‌اند. نوآوری‌های این پژوهش در قالب موارد زیر قابل طرح است: اولویت‌بندی ویژگی‌های امنیتی درگاه تبادل اطلاعات دولت (دولت الکترونیک)، نگاه به ویژگی‌های امنیتی از دیدگاه مشتری محور، استفاده از ابزار کانو برای شناسایی و دسته‌بندی نیازهای امنیتی و همچنین بهره‌گیری از QFD برای حصول راهکارهای تأمین امنیت GSB و ارتباط بین الزامات و نیازمندی‌های امنیتی.

روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق از منظر هدف، کاربردی است. همچنین از منظر شیوه گردآوری داده‌ها، از نوع بررسی میدانی و به‌طور کلی از نوع پیمایشی است.

این پژوهش از نوع آمیخته بوده و از دو بخش کیفی و کمی تشکیل شده است. ابتدا با بررسی ادبیات موضوع و جلسات مصاحبه، نیازمندی‌های امنیتی سیستم استخراج شد. سپس با بهره‌گیری از مدل کانو این نیازمندی‌ها، دسته‌بندی و اولویت‌بندی شد. در انتها با بهره‌گیری از ماتریس‌های خانه کیفیت ارتباط بین نیازمندی‌های امنیتی و الزامات امنیتی GSB برقرار شده و در نهایت راهکارهای ارتقاء امنیت استخراج شد. فرآیند اجرای تحقیق در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱: فرآیند اجرایی پژوهش

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش، مشتریان امنیت درگاه تبادل اطلاعات دولت یعنی نهادها و سازمان‌هایی هستند که راجع به امنیت این سامانه، ملاحظاتی دارند. در یک بررسی اولیه مشتریان

امنیت درگاه تبادل اطلاعات دولت به خوبی مشخص شدند. این مشتریان مدیران ارشد و عالی مرتبط با امنیت دستگاه‌های دولتی و حاکمیتی هستند. در بخش کیفی تحقیق به دلیل مصاحبه با خبرگان، نمونه‌گیری انجام نشده است. نمونه‌گیری قسمت کمی تحقیق، نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده است، چون از هر کدام از مدیران سازمان‌ها و دستگاه‌های دولتی مختلف، فرد یا افرادی برای پاسخگویی به سؤالات پرسشنامه‌ها به تصادف انتخاب شده‌اند.

روش گردآوری داده‌ها

مشاهده: محقق شخصاً در جلسات متعدد مرتبط با موضوع پژوهش حضور داشته و موضوع را از نزدیک مورد بررسی و مطالعه قرار داده است.

جمع‌آوری کتابخانه‌ای: در ابتدای پژوهش بر اساس مطالعات و پژوهش‌های داخلی و بین‌المللی در حوزه دولت الکترونیک و فناوری اطلاعات، بررسی اسناد و مدارک و استاندارد ISIRI-ISO/IEC 27001 و اسناد طرح امن سازی افتای ریاست جمهوری مزایا و ملاحظات امنیتی دولت الکترونیک جمع‌آوری گردید.

جلسات اختصاصی و مصاحبه‌ها: جلساتی با خبرگان و متصدیان امنیت درگاه تبادل اطلاعات دولت برگزار گردید که به مصاحبه‌های دقیق‌تر و موشکافانه‌تری نسبت به ابعاد پنهان موضوع پرداخته شد. چارچوب مصاحبه‌ها باز در نظر گرفته شد ولی برای پیشبرد بحث در مصاحبه‌ها، داده‌های اولیه تحقیق که جمع‌آوری شده بود اساس مصاحبه‌ها را شکل داد. در طول هر مصاحبه، یادداشت‌های گسترده‌ای از اظهارات مصاحبه‌شوندگان انجام گرفته است.

پرسشنامه: بررسی مقدماتی داده‌ها و مستندات افتا و استاندارد ISIRI-ISO/IEC 27001 و پژوهش‌های قبلی صورت گرفته در حوزه امنیت دولت الکترونیک باعث شد تا درک نزدیک و تقریباً کامل‌تری در مورد موضوع تحقیق ایجاد گردد که در تهیه پرسشنامه‌های این پژوهش بسیار کمک‌کننده بود. برای پالایش بیشتر پرسشنامه‌های طراحی شده، از نظرات خبرگان و همکاران پژوهش (اساتید محترم راهنما و مشاور) این پژوهش به صورت شفاهی دریافت شد و

نظرات ایشان در پرسشنامه اعمال گردید. پرسشنامه‌ها بر اساس جداول مطرح شده در مدل کانو و جدول اول QFD تنظیم گردیده است.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

مرحله تجزیه و تحلیل داده‌ها با شروع مصاحبه‌ها آغاز شد و بعد از پایان مصاحبه‌ها نیز ادامه داشت به این صورت که پس از انجام هر مصاحبه، بر اساس تحلیل محتوا و کدگذاری که روی مصاحبه انجام شد، نکات جدید در مصاحبه‌های بعدی به عنوان سؤال از مصاحبه‌شوندگان پرسیده می‌شد و نظر ایشان نیز راجع به آن موضوع دریافت می‌شد. نتایج جمع‌آوری داده‌ها کیفی در نرم‌افزار MaxQDA وارد شدند تا به کمک این نرم‌افزار، تحلیل محتوای نهایی انجام شود.

تحلیل داده‌ها به صورت تکراری در طول پژوهش و دوران مصاحبه‌ها انجام شد. پس از هر مصاحبه، یادداشت‌های میدانی یا اسناد و نامه‌های جدیدی که در دسترس قرار می‌گرفت، مطالب مورد تحلیل قرار می‌گرفت و در صورتی که نیازمندی جدیدی شناخته می‌شد، به این لیست اضافه می‌شدند. مصاحبه‌ها بر همین اساس اصلاح و به‌روزرسانی می‌شدند تا نیازمندی‌های نوظهور در مصاحبه‌های بعدی مورد توجه قرار گیرند. در دور دوم تحلیل داده‌ها که پس از تکمیل همه مصاحبه‌ها انجام شد به رویکردی جامع‌تر رسیدیم. در طی این مرحله، انبوه تجزیه و تحلیل از مصاحبه‌های فردی، در کنار دیگر نیازمندی‌های شناسایی شده در مراحل قبلی بررسی قرار گرفته و تکامل یافت. بعد از رسیدن به یک لیست نیازمندی‌های امنیتی نهایی، برای اظهار نظر در اختیار همکاران پژوهش قرار گرفت تا نظر تخصصی و دیدگاه خودشان را راجع به این لیست بیان کنند. بعد از اعمال نظر ایشان لیست نهایی تدوین گردید.

در تحلیل نهایی، روند کدگذاری مجدد آغاز گردید. محتوای هر جمله یا پاراگراف از نزدیک مورد بررسی قرار گرفت. داده‌هایی که به موضوع پژوهش، یعنی نیازمندی‌های امنیتی درگاه تبادل اطلاعات دولت، بی‌ارتباط بودند، کنار گذاشته شدند، داده‌های دیگر کدگذاری شدند. این روند تا زمانی ادامه یافت که داده‌های جدید دیگر عوامل ناشناخته‌ای را آشکار

نکردند و به اشباع نظری رسیدیم. هیچ‌یک از نیازمندی‌های مطرح‌شده در این مقطع از تحقیق حذف نشد و حتی نیازمندی‌هایی که تنها در یک مصاحبه به آن اشاره‌شده بود هم در لیست نیازمندی‌های امنیتی قرار گرفت.

کدگذاری اطلاعات در این پژوهش فقط به منظور احصای نیازمندی‌های امنیتی خبرگان و ایجاد پرسشنامه برای استفاده در قسمت کمی تحقیق است. بر اساس مفاهیم استخراج‌شده از تحلیل محتوا، پرسشنامه‌ای طراحی گردید که در واقع حلقه وصل بخش کمی و کیفی تحقیق است. قسمت کمی تحقیق و تحلیل داده‌ها با استفاده از ابزار QFD انجام شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

توصیف اطلاعات جمعیت‌شناسی پژوهش

بعد از تنظیم پرسشنامه‌ها، بین ۶۰ نفر از مدیران عالی و مدیران میانی دستگاه‌های مختلف دولتی و حاکمیتی توزیع گردید. پاسخ ۱۸ نفر از این خبرگان تا زمان تدوین این اوراق، دریافت گردید. پاسخ‌دهندگان ۹۵ درصد مرد و ۵ درصد زن بودند که از این تعداد ۹۵ درصد متأهل و ۵ درصد مجرد بودند. افراد بین ۳۰ تا ۴۰ سال، ۴۵ درصد از پاسخ‌دهندگان را در بر می‌گرفتند و افراد بین ۴۰ تا ۵۰ سال ۳۳ درصد و بالای ۵۰ سال ۲۲ درصد از پاسخ‌دهندگان بودند. ۱۷ درصد از افراد دارای مدرک کارشناسی، ۶۱ درصد کارشناسی ارشد و ۲۲ درصد دکتری داشتند. از نظر سابقه کاری در حوزه مدیریت/امنیت فناوری اطلاعات نیز ۳۳ درصد بیش از ده سال، ۵۰ درصد بیش از ۱۵ سال و ۱۷ درصد بیش از بیست سال سابقه فعالیت مستقیم در این حوزه داشتند.

تحلیل محتوایی داده‌ها

یادداشت‌برداری: یادداشت‌ها در تمام مراحل تحقیق از مصاحبه‌ها و دیگر منابع صورت می‌گرفت. مثالی از این یادداشت‌برداری‌ها مصاحبه‌ها به صورت زیر است:

جدول ۱: مثالی از یادداشت برداری از مصاحبه‌ها

استناد پذیری تبادل اطلاعات	
	<p>موضوع بعدی استناد پذیری این سامانه است، نمی‌توان از قوانین و مقررات تخطی کرد، در خصوص GSB زمانی موضوع استناد پذیری را منع کرده بودند هرگونه ذخیره‌سازی اطلاعات، یعنی ما هیچ چیز نداشتیم که اطلاعاتی ذخیره بشود و یکی از تضمین‌هایی که بارها اعلام شده بود اینکه ما اصلاً هیچ کاری به ذخیره اطلاعات نداریم که چه کسی از چه کسی در چه تاریخی چه اطلاعاتی را گرفته است. فقط زیرساخت فنی را فراهم می‌کردیم ولی در محتوا ورود نداشتیم. سال گذشته شورای عالی فضای مجازی یک آیین‌نامه استعلامات ماده ۶۷ را ابلاغ کرد که در آنجا گفتند برای این که اگر بعد از استعلام در دعوی نیاز شد که استناد بشود به فلان استعلام، سوابق آن وجود داشته باشد و سازمان فناوری اطلاعات باید سؤال کننده را در سوابق ذخیره کند.</p>

کدگذاری داده‌ها: برای کدگذاری داده‌ها از نرم‌افزار MaxQDA بهره گرفته شد. تمامی ورودی‌های پژوهش از جمله جمع‌آوری‌های کتابخانه‌ای، جلسات عمومی و جلسات اختصاصی و مصاحبه‌ها به تفکیک تایپ شده و در نرم‌افزار وارد شدند.

نتیجه این تحلیل محتوا، به سمع و نظر سه نفر از خبرگان حوزه امنیت فناوری اطلاعات (همکاران پژوهش) رسید و نظرات آن‌ها برای اصلاح، دسته‌بندی و مرتب کردن این مفاهیم و مقولات اعمال گردید و نتیجه نهایی به صورت جدول زیر قابل ارائه شد.

جدول ۲: مقوله‌های مختلف نیازمندی‌های امنیتی در گاه تبادل اطلاعات دولت

شماره	نیازمندی‌های مشتریان	واقعه	مفهوم	مقوله
۱	نیاز به تدوین سند الزامات امنیتی و ایجاد طرح امن سازی کلان و حکومتی	طرح امن سازی	راهبردی	نیازمندی‌های امنیتی در گاه تبادل اطلاعات دولت
۲	نیاز به تضمین اجرای صحیح و کامل طرح امن سازی			
۳	نیاز به تضمین امنیت از سمت سرویس گیرندگان مطابق طرح امن سازی			
۴	نیاز به تضمین امنیت پایگاه‌های داده سرویس‌دهندگان مطابق طرح امن سازی			
۵	نیاز به نظارت و ممیزی حاکمیتی روی امنیت و هماهنگی امنیت	حاکمیتی		

۶	نیاز به قوانین و مقررات و جرم انگاری و مسائل حقوقی		
۷	نیاز به مدیریت حوادث و رویدادهای امنیت اطلاعات	تضمین تداوم	۹
۸	نیاز به مدیریت آسیب پذیری های فنی		
۹	نیاز به تضمین تداوم کسب و کار و داشتن نسخه پشتیبان و نسخه حوادث امنیتی (disaster)		
۱۰	نیاز به تضمین تمامیت داده ها و عدم آسیب به محتوای داده ها		
۱۱	نیاز به محرمانگی اطلاعات بین سرویس دهنده و سرویس گیرنده	محرمانگی	
۱۲	نیاز به حفاظت فیزیکی اسناد بایگانی شده و پایگاه های داده در مقابل حملات فیزیکی		
۱۳	نیاز به ایزوله بودن شبکه های درون دولت و بیرون دولت مثل GSB و (PGSB)		
۱۴	نیاز به سطح بندی دسترسی ها بر اساس سطح محرمانگی اطلاعات	تصدیق هویت	
۱۵	نیاز به سطح بندی تصدیق هویت بر اساس حجم اطلاعات مورد دسترس		
۱۶	نیاز به استناد پذیری اعلام ها در مقاطع بعدی در دعوی احتمالی	استناد پذیری	
۱۷	نیاز به دسترسی سریع و آسان به اطلاعات	دسترس پذیری	
۱۸	نیاز به حفظ حریم شخصی	حریم شخصی	
۱۹	نیاز به فراداده ها برای تحلیل های آماری به منظور برنامه ریزی و تصمیم گیری بهتر	فراداده	۱۰
۲۰	نیاز به فراداده ها برای تحلیل های آماری به منظور کشف فساد اداری		
۲۱	نیاز به مقایسه پذیری پایگاه های داده مختلف به منظور خالص سازی اطلاعات با هدف بهبود برنامه ریزی و تصمیم گیری	مقایسه پذیری	
۲۲	نیاز به مقایسه پذیری مبادلات اطلاعات پایگاه های داده مختلف به منظور کشف فساد اداری		
۲۳	نیاز به آگاه کردن و آموزش سرویس دهندگان و سرویس گیرندگان از مزایا و منافع پیوستن به این روش به منظور فراگیر کردن استفاده از آن	ترویج	
۲۴	نیاز به ساده سازی فرآیندهای پیوستن به این روش برای سرویس دهندگان و سرویس گیرندگان		
۲۵	نیاز به اهرم فشار به دستگاه هایی که به دلیل فساد اداری تمایلی برای پیوستن به این روش ندارند		

تحلیل کمی داده‌ها

مدل کانو

در این تحقیق برای اولویت‌بندی و دسته‌بندی نیازمندی‌های امنیتی از مدل کانو بهره گرفته شد. در این راستا ابتدا حدود ارزیابی کانو را تشکیل می‌دهیم. پاسخ‌های موجود در جدول کانو بر اساس جدول مرجع آن دسته‌بندی می‌شوند (صفری، ۱۳۹۶).

در مدل کانو دسته‌بندی نیازمندی‌ها بر اساس احساس پاسخ‌دهنده‌ها نسبت به وجود یا عدم وجود هر نیازمندی، به سه دسته انگیزشی، عملکردی و اساسی صورت می‌گیرد. این پاسخ‌ها، در کنار میزان اهمیت و میزان رضایت مشتریان نسبت به هر نیازمندی ورودی‌های ماتریس QFD می‌باشند که در مرحله بعدی به آن می‌پردازیم.

یکی از روش‌های تحلیل پرسشنامه کانو، تحلیل پاسخ‌ها بر اساس بیشترین فراوانی به ازای هر پاسخ است (صفری، ۱۳۹۶). به این ترتیب، نیازمندی‌های انگیزشی و اساسی به صورت زیر شناسایی و دسته‌بندی شد.

جدول ۳: نیازمندی‌های انگیزشی

نیاز به دسترسی سریع و آسان به اطلاعات	نیازمندی‌های انگیزشی
نیاز به فراداده‌ها برای تحلیل‌های آماری به منظور برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری بهتر	
نیاز به مقایسه پذیری پایگاه‌های داده مختلف به منظور خالص‌سازی اطلاعات با هدف بهبود برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری	
نیاز به مقایسه پذیری مبادلات اطلاعات پایگاه‌های داده مختلف به منظور کشف فساد اداری	
نیاز به آگاه کردن و آموزش سرویس‌دهندگان و سرویس‌گیرندگان از مزایا و منافع پیوستن به این روش به منظور فراگیر کردن استفاده از آن	
نیاز به ساده‌سازی فرآیندهای پیوستن به این روش برای سرویس‌دهندگان و سرویس‌گیرندگان	

جدول ۴: نیازمندی‌های اساسی

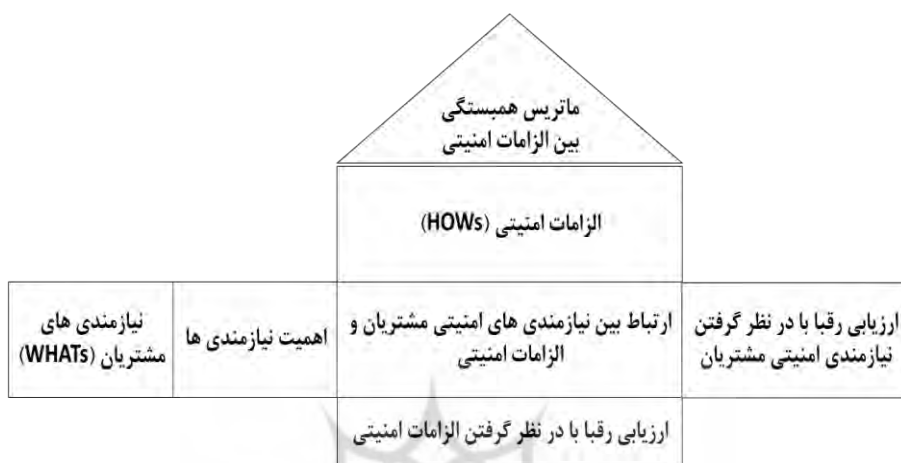
نیاز به تدوین سند الزامات امنیتی و ایجاد طرح امن سازی کلان و حکومتی	نیازمندی‌های اساسی
نیاز به تضمین اجرای صحیح و کامل طرح امن سازی	
نیاز به تضمین امنیت از سمت سرویس گیرندگان مطابق طرح امن سازی	
نیاز به تضمین امنیت پایگاه‌های داده سرویس دهندگان مطابق طرح امن سازی	
نیاز به نظارت و ممیزی حاکمیتی روی امنیت و هماهنگی امنیت	
نیاز به قوانین و مقررات و جرم انگاری و مسائل حقوقی	
نیاز به مدیریت حوادث و رویدادهای امنیت اطلاعات	
نیاز به مدیریت آسیب پذیری های فنی	
نیاز به تضمین تداوم کسب و کار و داشتن نسخه پشتیبان و نسخه حوادث امنیتی (disaster)	
نیاز تضمین تمامیت داده‌ها و عدم آسیب به محتوای داده‌ها	
نیاز به محرمانگی اطلاعات بین سرویس دهنده و سرویس گیرنده	
نیاز به حفاظت فیزیکی اسناد بایگانی شده و پایگاه‌های داده در مقابل حملات فیزیکی	
نیاز به ایزوله بودن شبکه‌های درون دولت و بیرون دولت مثل GSB و (PGSB)	
نیاز به سطح بندی دسترسی‌ها بر اساس سطح محرمانگی اطلاعات	
نیاز به سطح بندی تصدیق هویت بر اساس حجم اطلاعات مورد دسترس	
نیاز به استناد پذیری استعلام‌ها در مقاطع بعدی در دعاوی احتمالی	
نیاز به حفظ حریم شخصی	
نیاز به فراداده‌ها برای تحلیل‌های آماری به منظور کشف فساد اداری	
نیاز به اهرم فشار به دستگاه‌هایی که به دلیل فساد اداری تمایلی برای پیوستن به این روش ندارند	

اهمیت و رضایت

یکی از روش‌های سامانمند شناسایی نیازها و خواسته‌های مشتریان، گسترش عملکرد کیفیت^۱ یا QFD است. این ابزار به شناسایی کامل نیازها و خواسته‌های مشتریان می‌پردازد و در واقع به ترجمه این نیازها به ویژگی‌های محصول پرداخته و در ادامه به طراحی فرایندهای تولید محصول یا ارائه خدمت با توجه به خواسته مشتری و در راستای تأمین نیازهای وی می‌پردازد.

1. Quality Function Deployment

ماتریس خانه کیفیت، مورداستفاده در شکل ۲ ارائه شده است. اطلاعات لازم برای تکمیل ماتریس خانه کیفیت از طریق پرسشنامه‌های مربوطه گردآوری شد.

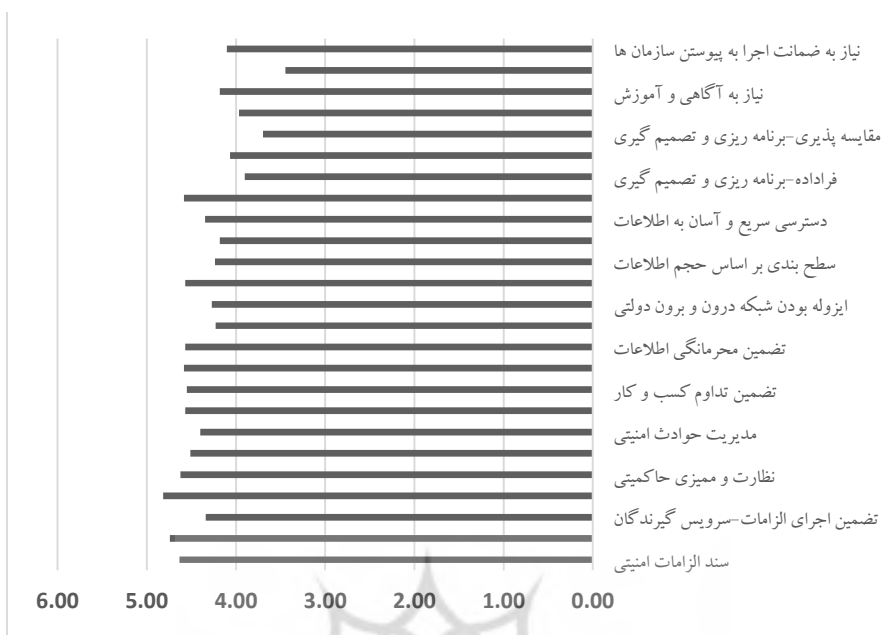

شکل ۲: معرفی جداول خانه کیفیت

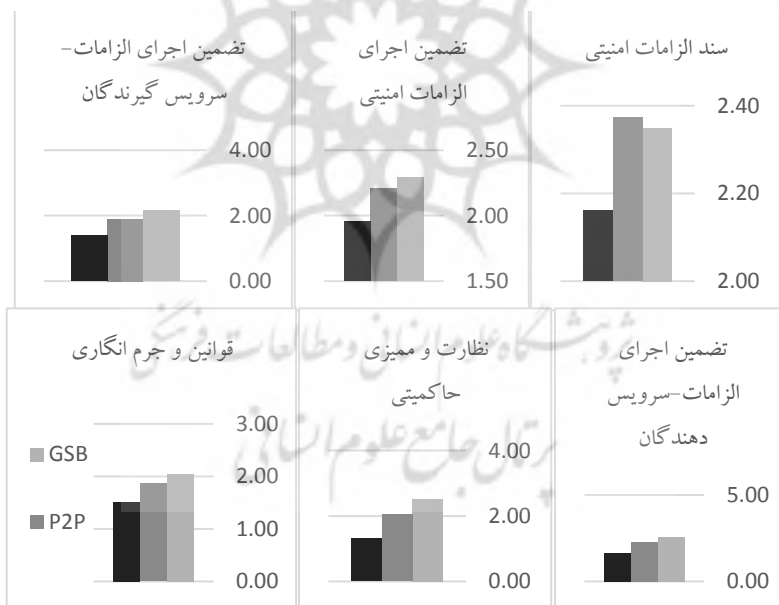
تحلیل ماتریس برنامه‌ریزی با استفاده از نمودار

با استفاده از روابط حاکم بر جداول خانه کیفیت، وزن مطلق و وزن نسبی هر نیازمندی محاسبه شد. شکل ۳ میزان اهمیت نیازمندی‌ها را نشان می‌دهد. در واقع در این شکل پاسخ خام پرسشنامه به میزان اهمیت نیازمندی‌ها نمایش داده شده است. شکل‌های ۴ و ۵ و ۶ میزان رضایت پاسخ‌دهندگان در ابعاد مختلف از GSB در مقایسه با رقبا را نشان می‌دهند.

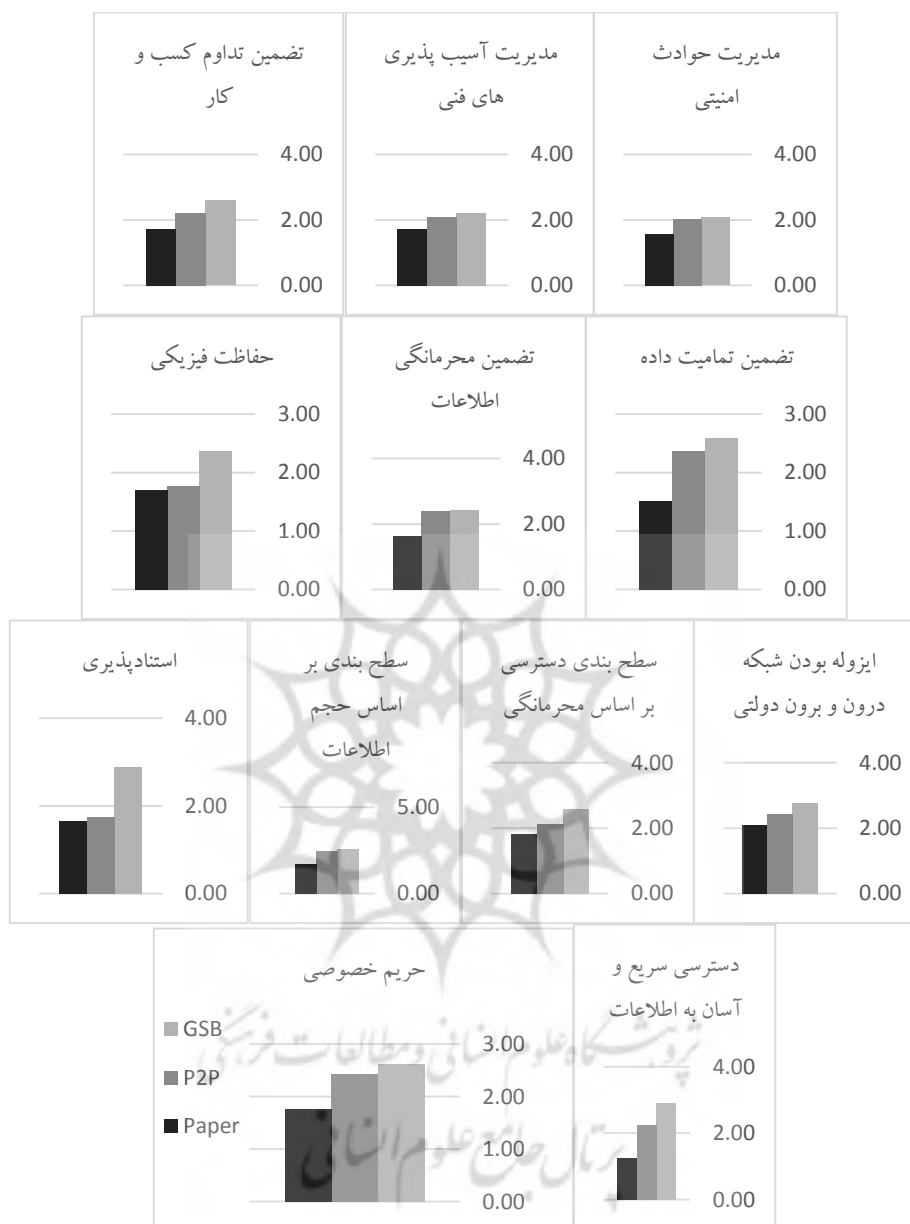
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۳: میزان اهمیت نیازمندی‌ها

شکل ۴: میزان رضایت پاسخ‌دهندگان از امنیت GSB و دیگر روش‌ها (نیازمندی‌های راهبردی)

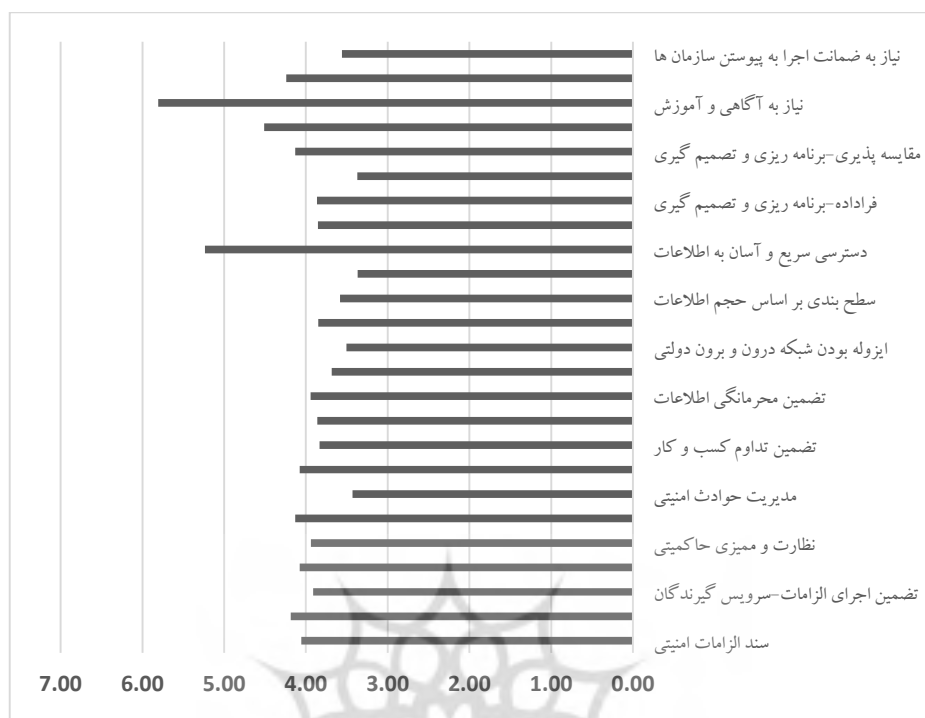

شکل ۵: میزان رضایت پاسخ دهندگان از امنیت GSB و دیگر روش ها (نیازمندی های فنی)

شکل ۶: میزان رضایت پاسخ دهندگان از امنیت GSB و دیگر روش‌ها (نیازمندی‌های تأثیر روی امنیت ملی)

بعد از وارد کردن نتایج مدل کانو (انگیزشی، عملکردی، اساسی) به ترتیب با ضریب‌های ۱/۵، ۱/۲ و ۱ به عنوان ضریب تصحیح و همین طور نسبت بهبود (میزان فاصله با مقدار مطلوب) محاسبه شده است. این نتایج در شکل ۷ نشان داده شده است.

شکل ۷: مقایسه وزن نسبی نیازمندی‌های امنیتی با هم

تعیین الزامات امنیتی (چطورها- HOWs)

الزامات امنیتی توسط گروه QFD متشکل از محققان و خبرگان انتخاب شده از دو سازمان دولتی تعیین شد. با استفاده از «ماتریس روابط» و «ماتریس همبستگی» ارتباط نیازمندی امنیتی و الزامات امنیتی با کمک نمادهای زیر مشخص می‌شود. این ارتباطات در شکل ۸ نشان داده شده است.

جدول ۵: نمادهای مورد استفاده در جدول روابط و همبستگی

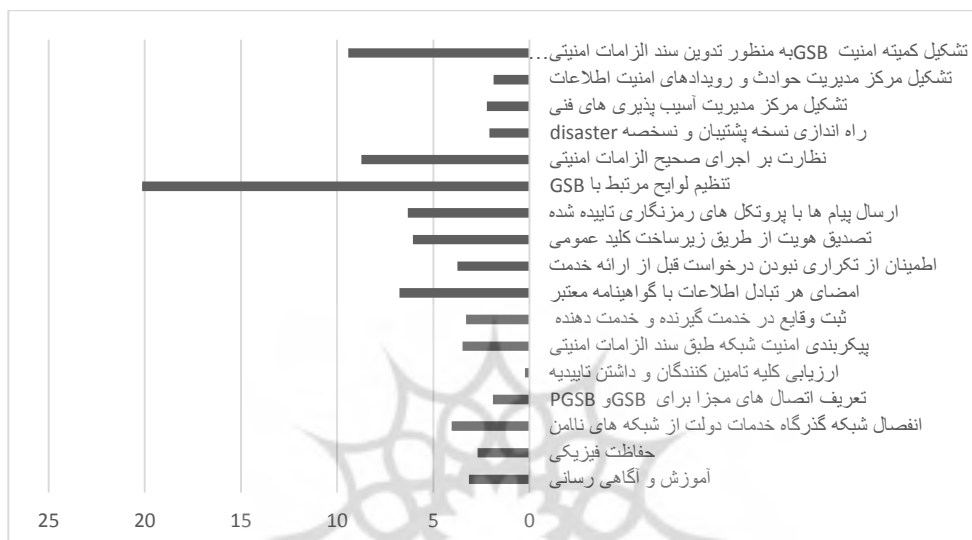
Δ = ۱ (ضعیف)
\ominus = ۳ (متوسط)
\oplus = ۹ (قوی)
+ همبستگی زیاد
- همبستگی کم

تجزیه و تحلیل	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵
تشکیل کمیته امنیت GSB به منظور تدوین سند الزامات امنیتی و تشکیل مرکز مدیریت حوادث و رویدادهای امنیت اطلاعات	○	○	○	○	○																				
تشکیل مرکز مدیریت آسیب پذیری های فنی						○																			
راه اندازی نسخه پشتیبان و نسخه disaster			○	○	○																				
نظارت بر اجرای صحیح الزامات امنیتی			○	○	○																				
تنظیم لوایح مرتبط با GSB			○	○	○																				
ارسال پیام ها با پروتکل های رمزنگاری تاییده شده																									
تصدیق هویت از طریق زیرساخت کلید عمومی																									
اطمینان از تکراری نبودن درخواست قبل از ارائه خدمت																									
امضای هر تبادل اطلاعات با گواهینامه معتبر																									
ثبت وقایع در خدمت گیرنده و خدمت دهنده																									
پیگردینی امنیت شبکه طبق سند الزامات امنیتی																									
ارزیابی کلیه تأمین کنندگان و داشتن تاییده																									
تعریف اتصال های مجزا برای GSB و PGSSB																									
انفصال شبکه گذرگاه خدمات دولت از شبکه های ناامن																									
حفاظت فیزیکی																									
آموزش و آگاهی رسانی																							○		
الزامات امنیتی																									
نیازمندی های امنیتی	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵

شکل ۸: ماتریس روابط و همبستگی

وزن الزامات امنیتی یا اهداف طراحی

با استفاده از روابط حاکم بر جداول خانه کیفیت، وزن مطلق و وزن نسبی هر الزام امنیتی محاسبه شده است که در شکل شماره ۹ نشان داده شده است.

شکل ۹: مقایسه وزن نسبی الزامات امنیتی با هم

بحث و نتیجه گیری

فساد در دولت، بدون شک، از جدی ترین تهدیدگران تمامیت اخلاقی یک ملت و مانع توسعه و پیشرفت است. از دیگر عوارض جانبی بی شمار فساد، می توان به تضعیف قوانین و مقررات طراحی شده در راستای افزایش مسئولیت پذیری و پاسخگویی اداری و اجتماعی نهادها و مؤسسات مختلف اشاره کرد. برای مبارزه با فساد، راهکارهای گوناگونی پیشنهاد شده است. از مهم ترین آن ها می توان از شفافیت، تعهد سیاسی، پاسخگویی اداری، ساده سازی شکلی و مشارکت در جامعه مدنی نام برد. استفاده از فناوری اطلاعات در سطح وسیع، در راستای کاهش و پیشگیری از فساد نقش دارد. البته لازم به ذکر است که فناوری اطلاعات نیز مانند هر پدیده دیگر، دارای مجموعه ای از ابعاد و کاربردهای مثبت و منفی بوده و صرفاً واجد آثار ضد فساد

نیست (محسنی، ۱۳۹۲).

علیرغم قوانین بالادستی، قوانین پنج‌ساله توسعه و مصوبات شورای عالی فضای مجازی و مرکز ملی فضای مجازی مبنی بر تأکید بر استفاده انحصاری از درگاه تبادل اطلاعات دولت به‌منظور تبادل اطلاعات بین دستگاه‌های دولتی، هیچ اقدام قابل دفاع و مدونی راجع به امنیت این زیرساخت مهم و حیاتی در کشور انجام نشده است و هیچ‌گونه ارتباط مؤثری بین این دستگاه‌های مهم فوق‌الذکر به‌منظور تدوین سیاست‌های کلان امنیتی درگاه تبادل اطلاعات دولت انجام نشده است. این در حالی است که بر اساس تمام مستندات و استانداردهای امنیت فناوری اطلاعات، لازم است قبل از ایجاد یک چنین زیرساخت اساسی و حیاتی در کشور این جنبه‌ها مورد توجه و مذاقه و چکش‌کاری قرار گیرد تا در میانه میدان ضربات امنیتی غیرقابل جبران وارد نشود.

از مصاحبه‌هایی که با خبرگان انجام شد و بعد از تحلیل کیفی داده‌ها، سه مفهوم اصلی در ارتباط با امنیت درگاه تبادل اطلاعات دولت به دست آمد. تحلیل کیفی داده‌ها فقط به‌منظور استخراج سؤالات پرسشنامه و دسته‌بندی آن‌ها در گروه‌های معنادار و مرتبط انجام شد. در این تحلیل محتوا به این مفاهیم کلی زیردست پیدا کردیم:

مفهوم راهبردی: این مفهوم شامل دو واقعه اصلی «طرح امن سازی» و «حاکمیتی» است. نیازهایی که از سوی خبرگان مرتبط با تدوین اسناد و مدارک اجرایی برای امنیت درگاه تبادل اطلاعات دولت بیان شدند، ذیل «طرح امن سازی» در نظر گرفته شدند. مواردی نیز که به طرح موضوعات حاکمیتی مثل تدوین قوانین و ساختارهای بالادستی برای ایجاد اکوسیستم امنیت مورد نیاز بوده است در دسته‌بندی «حاکمیتی» قرار داده شدند.

مفهوم فنی: این مفهوم به دسته‌بندی عوامل فنی مؤثر در امنیت درگاه تبادل اطلاعات دولت پرداخته است. مواردی از قبیل «تضمین تداوم کسب و کار»، «محرمانگی»، «تصدیق هویت»، «استناد پذیری»، «دسترس‌پذیری» و «حفظ حریم خصوصی» ذیل این مفهوم قرار گرفته شدند که همگی از نوع نیازهایی هستند که به طور فنی قابل حصول هستند.

مفهوم تأثیر روی امنیت ملی: دو مفهوم قبلی، در واقع امن کردن خود «درگاه تبادل

اطلاعات دولت» است؛ اما نکات دیگری توسط خبرگان مطرح گردید که تجانسی با موارد بالا نداشت که این موارد ذیل مفهوم تأثیر در گاه تبادل اطلاعات دولت روی امنیت ملی کد گذاری شدند. مواردی از قبیل «فراداده»، «مقایسه پذیری» و «ترویج در گاه تبادل اطلاعات دولت» که چطور می‌توانند روی امنیت داخلی کشور نقش ایفا کنند. به عبارت دیگر، در دو مفهوم اول، مواردی که برای امن کردن در گاه تبادل مهم است مطرح گردیده است و در این مفهوم، تأثیر در گاه تبادل روی امنیت ملی مدنظر مصاحبه‌شوندگان بوده است. گرچه همان‌طور که گفته شد این مفهوم تجانسی با دو مورد قبل ندارد، ولی به دلیل اهمیت، ما پرسشنامه‌ها را برای این مفهوم نیز تنظیم نمودیم.

تا به اینجا راجع به نتایج قابل استخراج از تحلیل‌های کیفی صحبت کردیم؛ اما بر اساس تحلیل‌هایی که به صورت کمی انجام شد، طبق مدل کانو، فقط دو نوع نیازمندی انگیزشی و نیازمندی اساسی شناخته شد و نیاز تک‌بعدی یا عملکردی شناخته نشد. نیازهای انگیزشی از نظر خبرگان نیازمندی‌هایی هستند که در درجه دوم اولویت هستند؛ یعنی اگرچه برای پاسخ‌دهندگان جذاب است اما الآن دغدغه اصلی آن‌ها نیست با نگاهی به این نیازمندی‌ها درمی‌یابیم در بعد تأثیر بر روی امنیت ملی تنها نیازمندی‌های «اهرم فشار به دستگاه‌هایی که دلیل فساد اداری تمایلی به پیوستن به GSB ندارند» و «نیاز به فراداده‌ها برای تحلیل‌های آماری به منظور کشف فساد اداری» جز نیازمندی‌های اساسی محسوب می‌گردد که عدم تأمین آن برای خبرگان امنیت، قابل قبول نیست.

در بعد نیازمندی‌های «حاکمیتی» و «فنی» غیر از «نیاز به دسترسی سریع و آسان به اطلاعات» بقیه جزء نیازمندی‌های اساسی شناخته شدند که از نظر پاسخ‌دهندگان وجود آن‌ها ضروری است و نبود آن غیرقابل تحمل است. میزان رضایت خبرگان از امنیت هر یک از روش‌های تبادل داده، موضوع مورد توجه ماست. این روش‌های تبادل داده شامل GSB، P2P و روش تبادل داده سنتی یا کاغذی می‌باشند. به جز نیازمندی «سند الزامات امنیتی» در بقیه موارد، میزان رضایت پاسخ‌دهندگان برای امنیت GSB از دو روش دیگر بیشتر بوده است. این نشان می‌دهد که امنیت GSB به شدت

نیازمند «تدوین سند الزامات امنیتی» است.

اما از دیدگاه گروه QFD، مهم‌ترین الزامات امنیتی GSB، با استفاده از تحلیل نیازمندی‌هایی که نمودار اهداف طراحی و شکل شماره ۹ نشان داده شد، به ترتیب عبارت‌اند از: تنظیم لوایح مرتبط با GSB، تشکیل کمیته امنیت GSB و نظارت بر اجرای صحیح الزامات امنیتی؛ که همگی جزء الزامات امنیتی هستند که به نیازمندی‌های حاکمیتی پیوند می‌خورند. این نشان می‌دهد که دغدغه و نگرانی گروه QFD اصلاً مسائل فنی یا حتی ساختارهای فنی نیست، بلکه دغدغه‌های ساختاری کلان اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد.

پیشنادهایی بر اساس نتایج پژوهش

موارد حاکمیتی: این پیشنهادها بیشتر معطوف به الزامات حاکمیتی است:

تشکیل کمیته امنیت GSB: ایجاد یک ستاد کلان با حضور بازیگران امنیت کشور که راجع به مسائل کلان امنیتی هماهنگی‌های لازم و تدوین سندهای بالادستی را به عهده داشته باشند. طبیعتاً با توجه به اینکه سازمان‌های مختلفی بر اساس قانون، اطلاعات خودشان را روی این بستر تبادل می‌کنند لازم است تا نماینده‌ای از قسمت‌های امنیتی آن سازمان، در تدوین الزامات و مسائل کلان امنیت مشارکت داده شود.

نظارت بر اجرای صحیح الزامات امنیتی: چنین ساختاری در حال حاضر در کشور وجود دارد که تحت عنوان «مرکز مدیریت راهبردی افتا» فعالیت می‌کند که لازم است نقش تعیین‌کننده‌تر و مؤثرتری در ارتباط با موضوع امنیت GSB بازی کند.

تنظیم لوایح مرتبط با GSB: با بررسی قوانین و ساختارهای موجود در کشور، به نظر می‌رسد تنها مرجع رسمی شورای عالی فضای مجازی و مرکز ملی فضای مجازی به‌عنوان بازوی اجرایی آن مطرح است که لازم است دستگاه‌ها و سازمان‌های مختلف مشارکت بیشتری از جنبه‌های امنیتی روی آن داشته باشند.

تعیین سازوکاری برای اهرم فشار و ضمانت پیوستن دستگاه‌هایی که به دلیل فساد اداری تمایلی برای پیوستن به GSB ندارند.

موارد فنی: این موارد با الزامات فنی امنیتی مرتبط است که عمده‌تاً لازم است توسط سازمان فناوری اطلاعات انجام شود:

تشکیل مرکز مدیریت حوادث و رویدادهای امنیت اطلاعات

تشکیل مرکز مدیریت آسیب پذیری های فنی
 راه اندازی نسخه پشتیبان و نسخه disaster
 ارسال پیام ها با کدهای رمزنگاری تأیید شده
 تصدیق هویت خدمت دهنده و خدمت گیرنده از طریق زیرساخت کلید عمومی
 امضای هر تبادل اطلاعات با گواهی نامه معتبر به جهت استناد پذیری
 ثبت وقایع در خدمت گیرنده و خدمت دهنده به جهت استناد پذیری
 پیگیر بندی امنیت شبکه طبق سند الزامات امنیتی
 ارزیابی کلیه تأمین کنندگان و داشتن تأییدیه از مراکز امنیتی

تعریف اتصال های مجزا برای GSB و PGSG

آموزش و اطلاع رسانی به ذینفعان راجع به امنیت GSB و راجع به تأثیراتی که GSB روی امنیت دارد و مزایایی که برای سازمان های خدمت دهنده و خدمت گیرنده به ارمغان می آورد. سیاست گذاری های داخلی در سازمان ها و دستگاه ها و تدوین یک برنامه بلندمدت یا برنامه مهاجرت به GSB با رویکرد امنیت اطلاعات بر طبق سند الزامات امنیتی و الزام آن ها به اجرا و داشتن ضمانت اجرایی مطمئن

پیشنهاد برای تحقیقات آینده

بدون شک نتایج این پژوهش به تنهایی نمی تواند تمام جنبه های مرتبط با امنیت و درگاه تبادل اطلاعات دولت را بیان بکند و برای رفع تمام مسائل و مشکلات موجود در این حوزه، راه حل ها و پیشنهاد های مناسب ارائه کرد؛ بنابراین پیشنهاد می گردد در مورد موضوعات زیر تحقیقاتی صورت گیرد:

تکمیل جداول بعدی QFD برای پژوهش پیش رو
 بررسی تأثیر دولت الکترونیک روی شاخص های توسعه ملی
 بررسی دلایل عدم یا کندی پیوستن دستگاه ها به درگاه تبادل اطلاعات دو

منابع

- شهبازی نیا، مرتضی؛ عبداللهی، محبوبه. (۱۳۸۸). احراز اصالت در اسناد الکترونیکی. فصلنامه مدرس علوم انسانی-پژوهش های حقوقی تطبیقی، ۱۳(۴)، ۱۲۵-۱۴۱.
- صادقی نژاد، امیر. (۱۳۹۳). اعتبار سنجی اسناد الکترونیک. فصلنامه پژوهش حقوق خصوصی، ۳(۸)، ۷۱-۱۰۰.
- حسین آبادی، فاطمه؛ کشمیری، عادل؛ حسین آبادی، زهرا. (۲۰۱۵). بررسی جعل اسناد امور ثبتی در حقوق کیفری ایران و راه های مقابله با آن. کنفرانس بین المللی مدیریت و علوم انسانی. گرایلی، محمدباقر. (۱۳۹۰). بررسی جعل و تخریب و اخلاص رایانه ای. آموزه های حقوقی دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ۱۴.
- قنّاد، فاطمه. (۱۳۹۱). جعل در بستر فناوری های اطلاعات و ارتباطات. آموزه های حقوقی دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره ۲.
- ایران زاده، سلیمان؛ داودی، کامل. (۱۳۹۱). بررسی رابطه استقرار دولت الکترونیک و سلامت نظام اداری کشور. فراسوی مدیریت. ۶(۲۲)، ۷۴-۵۵.
- دانایی فرد، حسن. (۱۳۸۳). استراتژی مبارزه با فساد. فصلنامه مدرس علوم انسانی، ۹(۲)، ۱۱۷-۱۰۱.
- لکزیان، محمد؛ یوسف پور، افسانه؛ تقوی، سیده فریماه. (۱۳۹۲). بررسی تأثیر عوامل مؤثر بر اشتراک گذاری اطلاعات G2G میان سازمان های دولتی. فصلنامه دیدگاه های حقوقی قضایی، ۶۱، ۱۷۴-۱۳۹.
- خداداد حسینی، سید حمید؛ فرهادی نژاد، محسن. (۱۳۸۰). بررسی فساد اداری و روش های کنترل آن. فصلنامه مدرس علوم انسانی، ۵(۱)، ۳۷-۵۳.
- محسنی، فرید. (۱۳۹۲). پیشگیری از فساد اداری با تأکید بر فناوری اطلاعات. فصلنامه دیدگاه های حقوق قضایی، ۶۱، ۱۷۴-۱۳۹.

- مهرگان، نادر؛ سحابی، بهرام؛ محمدامینی، مریم. (۱۳۹۴). تأثیر شاخص توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات بر فساد اداری در کشورهای با درآمد متوسط. *فصلنامه نظریه‌های کاربردی اقتصاد*، ۲(۲)، ۴۳-۶۰.
- متفکر آزاد، محمدعلی؛ جامه شورانی، زینب؛ حیدری داد، زینب. (۱۳۹۲). تأثیر دولت الکترونیکی بر کاهش فساد اقتصادی در کشورها منتخب اسلامی. *فصلنامه مدل‌سازی اقتصادی*، ۷(۴)، ۳۷-۵۱.
- فرهادی نژاد، محسن. (۱۳۸۵). دولت الکترونیک و حکوم‌داری خوب. *مجله تدبیر*، ۱۶۹، ۲۷-۲۲.
- هادوی نژاد، مصطفی؛ جاوید، زهرا. (۱۳۹۳). رابطه فناوری اطلاعات با فساد اداری. *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۰(۴)، ۶۵-۷۴.
- خرم‌آبادی، عبدالصمد. (۱۳۸۶). کلاه‌برداری رایانه‌ای از دیدگاه بین‌الملل و وضعیت ایران. *فصلنامه حقوق مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، ۳۷(۲)، ۸۳-۱۱۲.
- اصغرینیا، مرتضی. (۱۳۸۸). ضرورت توجه به دولت الکترونیک با نگاهی خاص به پدیده فساد اداری. *دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران*.
- وصالی ناصح، مرتضی. (۱۳۹۴). سند رسمی الکترونیک (مطالعه تطبیقی امکان صدور سند رسمی الکترونیک در حقوق ایران و آمریکا). *دانشنامه حقوق و سیاست*، ۲۵، ۸۰-۶۱.
- Nadianatra, M., Rosita, M. O., Dayang, H. A. I., & Inson, D. (2012). E-Government Services: The Formal, Technical and Informal components of E-Fraud Prevention for Government Agency. *IRACST- International Journal of Research in Management & Technology (IJRMT)*.
- Alexopoulos, P., Kafentzis, K., Benetou, X., Tagaris, T., & Georgolios, P. (2007). Toward a Generic Fraud ontology in eGovernment, Barcelona, Spain, July 28-31, ICE-B is part of ICETE - *The International Joint Conference on e-Business and Telecommunication*.
- Christopher G. R. (2003). A two-stage model of e-government growth: Theories and empirical evidence for U.S. cities. *Government Information Quarterly*. 21.

- Fan, J., Zhang, P., Yen, D (2014): G2G information sharing among government agencies. *Information & Management*. 51.
- Bigdeli A. Z., Kamal, M. M., & Cesare, S. (2013). Electronic information sharing in local government authorities: Factors influencing the decision-making process. *International Journal of Information Management*. 33.
- Wang, F. (2014). Explaining the low utilization of government websites: Using a grounded theory approach, *Government Information Quarterly*. 31.
- Kamal, M. R., Singh, D. S. V., & Ahmad, K (2012). Factors Influencing interdepartmental information sharing practice in electronic government agencies. *Knowledge Management International Conference (KMICe)*.
- Gil-Garcia, J. R., & Sayogo D. S. (2016). Government inter-organizational information sharing initiatives: Understanding the main determinants of success. *Government Information Quarterly*.
- Akbulut, A. Y, Kelle, P., Pawlowski, S. D., Schneider, H., & Looney, C. A (2009). To share or not to share? Examining the factors influencing local agency electronic information sharing. *Business Information Systems*.
- Patil, H., Patil, S. (2008). E-Governance and White Collar Crime Control. *E-Governance in Practice*.
- Mistry, J. J., & Jalal, A. (2012). An Empirical Analysis of the Relationship between e-government and Corruption. *The Industrial Journal of Digital Accounting Research*.
- Ezeani, C. N., & Asogwa, B. E. (2018). E-Government Initiative in Sub Saharan Africa as a Strategy for Reducing Corruption in the Public Sector: A Comparative Assessment of SubRegional Performance.
- Lupu, D., & Lazăr, C. G. (2015). Influence of e-government on the level of corruption in some EU and non-EU states. *Procedia Economics and Finance*.

- Sokim, T., Xiaolin, X., & Dong, H. (2015). E-Government: Combatting Corruption and Contribute to Good Governance.3(6),42-47.
- Abbie Griffin, A., Hauser, J. R. (1993). The Voice of the Customer.
- Kněžáčková, R., & Linhartová, V. (2012). Impact of E-Government at the level of Corruption. *7th International Days of Statistics and Economics*.
- Máchová, R., Volejníková, J., & Lněnička, M. (2018). Impact of E-Government Development on the Level of Corruption: Measuring the Effects of Related Indices in Time and Dimensions. *Review of Economic Perspectives*.

